

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБМЕЖУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ АКТАХ

Розглянуто обмеження основних прав як фундаментальну категорію конституційно-правового статусу особи. Наголошено, що встановлення чітких критеріїв обмежування таких прав на міжнародно-правовому та конституційному рівнях є гарантією від дій держави щодо свавільного зменшення обсягу правореалізації.

Зазначено, що наявна бінарність правообмежуючих підстав у статтях міжнародно-правових актів та більшості сучасних конституцій є ознакою втілення в юридичну практику ідей ліберального комунітаризму.

Ключові слова: *обмежування прав людини, правообмежуючі підстави, лібералізм, комунітаризм, ліберальний комунітаризм.*

Постановка проблеми. Невід’ємним елементом конституційно-правового статусу людини і громадянина є інститут основних прав та свобод. Реальне та ефективне здійснення останніх неможливе без чіткого та оптимального (у тих чи інших конкретно-історичних умовах) встановлення меж їхньої реалізації. Як слушно зауважує П. М. Рабінович, «сучасна, новітня історія людства є історією боротьби саме за межі прав людини (а конкретніше – за юридичне закріплення та юридичну інтерпретацію таких меж)» [1, с. 8].

Означена проблематика є особливо актуальної на сьогодні в Україні, де «у кризовій ситуації ризику *непропорційного обмеження** прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства» [2].

Стан дослідження проблеми. Проблеми обмеження основних прав особи знайшли певне відображення в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Л. Д. Воеводіна, Д. І. Дєдова, Б. С. Ебзєєва, В. П. Камишанського, Г. М. Комкової, Н. М. Колосової, В. В. Лапаєвої, О. В. Малька, М. Ф. Орзіха, О. В. Осинської, І. М. Панкевича, В. Ф. Погорілка, С. В. Пчелінцева, П. М. Рабіновича, С. П. Рабіновича, В. С. Устинова, А. Є. Стрекалова, Ю. М. Тодики, А. О. Четверикова, І. Д. Ягофарової та ін.

* Тут і далі всі виділення за текстом зроблені автором статті.

Однак у вітчизняній науковій літературі дуже мало досліджень проблеми обмежування прав саме з філософсько-правових позицій. Відтак метою статті є спроба заповнити вказану прогалину.

Виклад основних положень. Методи вирішення будь-яких складних правових проблем мають певне філософське підґрунтя (інколи не зовсім усвідомлюване навіть самими суб'єктами права). Не є винятком і широка проблематика прав і свобод людини (а, відтак, й невід'ємна та надзвичайно важлива її складова, що стосується питань обмеження останніх), варіанти вирішення якої детерміновані прихильністю до тієї чи іншої філософської позиції.

Водночас однією із найголовніших, визначальних дихотомій для сучасної західної політико-правової філософії, вважаємо, є дихотомія «лібералізм – комунітаризм», *серцевиною* (основою) для правильного розуміння котрої є протиставлення індивідуального та соціального [3; 4].

Прикметно, що вперше на законодавчому рівні про обмеження прав людини було зазначено вже в документі, який ще й вперше проголосив права людини (цей історичний факт свідчить про зв'язок між цими поняттями та явищами, які вони позначають).

Йдеться про Декларацію прав людини і громадянина (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*), прийняту постановою Національних зборів Франції 26 серпня 1789 р. Стаття 4 цієї Декларації (остання є невід'ємною складовою чинної сьогодні Конституції Франції 1958 р.) проголошує: «Свобода полягає в можливості робити все, що не завдає шкоди іншому: таким чином, здійснення природних прав кожної людини обмежене лише тими межами, які забезпечують іншим членам суспільства користування тими ж правами. Межі ці можуть бути визначені тільки законом» [5, с. 80].

На нашу думку, це *конституційне* положення може бути використано як певний додатковий наочний аргумент прихильниками класичного лібералізму* (який, як традиційно вважається, обстоює індивідуалістичний підхід до розуміння прав і обов'язків особи у суспільстві) й апологетами сучасного лібертаризму [7].

* Класик лібералізму Джон Стюарт Міл сформулював «дуже простий принцип, котрий дозволить безумовно управляти діями суспільства щодо індивіда... Цей принцип полягає в тому, що єдина мета, котра надає людству право в індивідуальному або колективному порядку втручатися у вільні дії будь-кого зі своїх членів, – це самозахист. Єдина мета, з якою може бути правомірно використана влада над будь-яким членом цивілізованої громади проти його волі – це *запобігти шкоді для інших*» [6, с. 19].

Зокрема В. В. Лапасєва – одна з визначних послідовників вчення, що обґрунтовує «розуміння права як загальної форми і рівної норми (міри) свободи індивідів» [8, с. 321], – наголошує: «Позиція лібертарної концепції щодо питання обмеження прав людини полягає у такому: право людини може бути обмежено законом *лише з метою захисту інших прав людини* і лише тією мірою, якою це не порушує принцип формальної рівності при здійсненні цього права. Такий підхід помітно відрізняється від того, що прийнятий в практиці конституційного правосуддя та Європейського суду з прав людини. Ця практика, як відомо, виходить з уявлення про те, що права людини можуть бути обмежені для захисту не тільки інших прав людини, але *також й інших цінностей, що виражають спільні інтереси*» [9, с. 105]. Вважаємо, що процитована позиція В. В. Лапасєвої є надто категоричною і такою, що потребує додаткового роз'яснення. Обмеження в інтересах національної безпеки чи громадського порядку, зрештою, можна розуміти як обмеження «з метою захисту інших прав людини» (зокрема, у цьому випадку – права людини на безпеку).

Власне про необхідність захисту таких публічних цінностей, як підстава правообмеження, йдеться майже в усіх міжнародно-правових актах та більшості сучасних конституцій.

Зокрема у ст. 29 Загальної декларації прав людини проголошується: «При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою *забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві*» [10].

Зауважимо, що з усієї важливості ч. 2 цього положення, хибним буде зациклюватися на її аналізі (як це часто роблять науковці під час дослідження проблеми обмеження прав людини), ігноруючи інші дві частини, що разом з першою перебувають у нерозривному системно-логічному взаємозв'язку.

Власне, на нашу думку, положення ч. 2 впливає з ч. 1 («Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи»*), котра має відчутне комунітари-

* Дещо в модифікованому вигляді це положення відтворено у ст. 23 Конституції України: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Зазначимо, що згідно з конституційно-проектними пропозиціями Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ держав-

стське «забарвлення». Адже обмеження (і, навіть, свідоме *самообмеження*) прав можна розглядати, принаймні з позицій комунітаризму, само по собі, як певний обов'язок людини перед суспільством.

Не можна оминати і ч. 3 («Здійснення цих прав і свобод ні в якому разі *не повинно суперечити* цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй»), адже вона теж формулює своєрідні додаткові межі здійснення прав і свобод особи.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [12] включає декілька правообмежуючих статей (4, 5, 8), серед яких найбільш узагальнюючий припис містить ст. 4: «... держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним з природою зазначених прав, і *виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві*».

Зазначимо, що на думку Е. С. Мирзаханяна, «вихідні онтологічні характеристики (лібералізму та комунітаризму – *О. П.*) передбачають розбіжності щодо самої природи соціального життя, котрі реалізуються в полярності індивідуалізму та холізму. Лібералізм базується на платформі методологічного індивідуалізму, виходить із примату особистості та індивідуальних прав. Комунітаризм ... передбачає протилежні настанови, відштовхуючись від соціального цілого й об'єктивно необхідних йому благ» [13, с. 10].

Наголосимо, що головною соціально-етичною цінністю комунітаризму є так зване *спільне благо*. І в цьому контексті можна погодитися з одним із провідних теоретиків сучасного комунітаризму Ф. Селзніком, на думку якого, «термін «комунітарний» може вживатися для означення будь-якої доктрини, яка високо цінує спільне благо або ідеали спільного блага й обмежує прагнення до індивідуальної незалежності та самореалізації» [14, с. 29].

Ґрунтуючись на цих теоретичних викладах, можемо стверджувати про наявність комунітаристських засад, «мотивів» в аналізованому акті.

Своєю чергою, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [15] має в своєму складі вже шість статей (5, 12, 18, 19, 22, 25), які так чи інакше містять правообмежуючі фрагменти, згадують про

ного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, «оскільки чинна ст. 23 визнає наявність у людини обов'язків перед суспільством, то *слід передбачити можливість обмеження права на розвиток не тільки в інтересах інших людей, а усього суспільства і окремих його соціальних груп* (наприклад, дітей)» [11, с. 13].

принципи та умови державно-юридичного обмежування прав людини. Для прикладу наведемо статтю 19, яка встановлює, що користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами (право на вільне вираження свого погляду, що включає «свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір») «накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними: а) для поважання прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення».

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [16] – стрижневий акт європейської правозахисної системи – нараховує вісім статей правообмежуючого змісту (ст.ст. 8, 9, 10, 11, 15, 17, 18, 53). Водночас найбільший перелік правообмежуючих підстав містить стаття 10 «Свобода вираження поглядів», ч. 2 якої проголошує: «Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

Згідно з Хартією основних прав Європейського Союзу «будь-яке обмеження прав та свобод, визнаних цією Хартією, повинно бути передбачене законом і дотримуватися основного змісту цих прав та свобод. Обмеження можуть застосовуватися лише за умови дотримання принципу пропорційності й тільки в тому випадку, якщо вони необхідні і дійсно відповідають загальним цілям, що визнаються Європейським Союзом, або необхідні для захисту прав і свобод інших людей» (п. 1 ст. 52)*.

* На думку С. Добрянського, «порівняння зазначеного положення з п. 3 ст. 52, за яким права та свободи людини, закріплені в Хартії ЄС, повинні мати зміст та обсяг відповідно до однойменних прав і свобод, закріплених у ЄКПЛ, дозволяє констатувати, що в ЄКПЛ не передбачено такої підстави обмежування прав та свобод людини, як загальні цілі ЄС; відтак очевидним є відмінне розуміння принципу пропорційності у практиці ЄСПЛ та правовій системі ЄС» [17, с. 10]. Проте, видається, що тут можлива дискусія, насамперед зважаючи

Подібні підстави обмежування прав та свобод людини і громадянина можна знайти й в більшості конституцій сучасних держав. Характерно, що такі підстави видається можливим поділити на дві групи: 1) захист індивідуальних прав та свобод людини і громадянина; 2) захист публічних (суспільних і державних) інтересів. Наприклад, стаття 3 розділу «Свобода і відповідальність» Основного Закону Угорщини 2011 р. проголошує: «Здійснення будь-якого фундаментального права може бути обмежено тільки в інтересах примусового здійснення іншого фундаментального права або для захисту цінностей, закріплених в Конституції, лише в міру необхідності, співмірно меті, котра буде досягнута, при повному дотриманні значимої сутності фундаментального права». Найбільш лаконічно ця ж думка сформульована в ч. 2 ст. 36 Конституції Швейцарії 1999 р.: «Обмеження основних прав повинні бути обґрунтовані публічним інтересом чи захистом основних прав третіх осіб».

Відповідно до такого поділу П. М. Рабінович та І. М. Панкевич визначають підстави обмежування прав людини як «певні особисті (індивідуальні) та соціальні (колективні) інтереси, задля забезпечення яких нормовстановлюючий орган вважає за необхідне обмежувати певні права людини» [19, с. 94].

У наявності такої бінарності правообмежуючих підстав в текстах міжнародно-правових актів та більшості сучасних конституцій вбачаємо ознаки так званого ліберального комунітаризму як результату своєрідної конвергенції ліберальних і комунітаристських ідеологем [3].

Фактично про це говорить й російський науковець Б. С. Ебзеєв, «соціальною основою конституційних обмежень, частиною котрих виступають обмеження основних прав, є особисто-збірний (рос. личнособирательный) характер суспільства. Людина виступає не тільки як ізольований індивід, але й як член спільноти людей. Своєю чергою, суспільство не є ні простою сукупністю індивідів, ні якийсь одноструктурний моноліт, це своєрідний соціальний організм, в якому особистість має самостійну цінність та грає творчу роль, а особисте (приват-

на формулювання ст. 53 Хартії: «Жодне з положень цієї Хартії не повинно тлумачитися як таке, що обмежує або шкодить правам людини і основним свободам у відповідній сфері їх застосування, визнаним правом Європейського Союзу, міжнародним правом і міжнародними конвенціями, учасниками котрих являються Європейський Союз, Європейське співтовариство або всі держави-члени, й особливо Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод...» [18].

не, індивідуальне) та спільне (колективне, соціальне) повинно знаходитися в рівновазі» [20, с. 190].

Зазначимо, що у науковій літературі вирізняють декілька моделей конституційного регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина:

«Перша модель: в конституціях встановлюються загальні умови обмеження всіх прав і свобод (цілі, форма закріплення, співмірність) та підстави, способи, процедури обмеження окремих конкретних прав і свобод. Наприклад, в Росії загальне нормування обмежень прав і свобод здійснено ч. 3 ст. 55 Конституції РФ 1993 р.: «права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені федеральним законом лише в тій мірі, в якій це необхідно в цілях захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборона країни та безпеки держави». Крім цих загальних умов, в Конституції Росії є статті, що закріплюють можливість обмеження окремих прав і свобод (ч. 2 ст. 20, ч. 2 ст. 22, ч. 2 ст. 23, ст. 25, ч. 2 і 4 ст. 29, ч. 3 ст. 32 та ін.). Подібні норми загального і конкретно-го характеру щодо обмеження прав і свобод є в конституціях Португалії 1976 р., Туреччини 1982 р., Хорватії 1990 р., Румунії 1991 р., Словенії 1991 р., Молдови 1994 р., Таджикистану 1994 р., Вірменії 1995 р., Казахстану 1995 р., Польщі 1997 р., Албанії 1998 р., Швейцарії 1999 р., Киргизстану 2010 р.

Друга модель: в конституції є застереження загального характеру про можливість обмеження прав і свобод тільки законом або на підставі закону й положення про обмеження окремих прав і свобод (конституції Бахрейну 2002 р., Іраку 2005 р. та інших держав).

Третя модель: конституція встановлює тільки обмеження окремих прав і свобод, не згадуючи про загальні умови обмеження (конституції Ірландії 1937 р., Італії 1947 р., Індії 1950 р., Кувейту 1962 р., Данії 1953 р., Сінгапура 1959 р., Монако 1962 р., Пакистану 1973 р., Сан-Марино 1974 р., Греції 1975 р., Іспанії 1978 р., Болгарії 1991 р., Литви 1992 р., Андорри 1993 р., Азербайджану 1995 р., Грузії 1995 р., України 1996 р., Фінляндії 1999 р., Афганістану 2004 р.)» [21, с. 144–145].

Конституція Республіки Сан-Марино, на наш погляд, є винятковою, особливою, з огляду на те, що вона передбачає можливість законодавчо обмежити здійснення низки громадянських й політичних прав «лише у виключних випадках зі спеціальних мотивів *публічного* (і тільки! – *О. П.*) порядку та інтересу» (ст. 6) [22].

Висновки. Обмеження основних прав є фундаментальною (базовою) категорією конституційно-правового статусу особи. Зважаючи, що абсолютних, «безмежних» прав людини априорі існувати не може,

вважаємо встановлення чітких та зрозумілих критеріїв обмежування таких прав на найвищих (міжнародно-правовому та конституційному) рівнях важливою гарантією від можливих дій держави та її окремих органів щодо свавільного зменшення обсягу правореалізації.

Наявна бінарність правообмежувачих підстав захист індивідуальних прав та свобод людини і громадянина; захист публічних (суспільних і державних) інтересів) у статтях міжнародно-правових актів та більшості сучасних конституцій є, як видається, ознакою втілення в юридичну практику ідей *ліберального комунітаризму* як результату синтезу ліберальних і комунітаристських постулатів*.

Межі та обмеження реалізації прав людини і громадянина у конституціях та міжнародних «праволюдних» документах означені як інтереси *суспільства, громадський порядок* тощо. Тобто, знову є певний конфлікт між ліберальним закріплення прав людини і вимушеним обмеженням їхньої реалізації з підстав, що мають чітко виражений комунітаристський відтінок.

Проте факти обмежування прав людини на користь державної влади (з метою захисту державної (національної) безпеки тощо) вже свідчать про недостатність розгляду конституційно-правового статусу особи лише погляду дихотомії «лібералізм – комунітаризм». Вважаємо, що надалі краще проводити відповідне дослідження в межах, образно кажучи, трикутника «влада (потестарний (макіавеліансько-кантіанський) дискурс) – людина (лібералізм) – суспільство (комунітаризм)».

1. Рабінович П. М. Межі здійснення прав людини (загальнотеоретичний аспект) / П. М. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 1996. – № 6. – С. 5–13.

2. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – 02 вересня. – № 160.

3. Панкевич О. З. Лібералізм і комунітаризм: до питання про дві парадигми сучасної політико-правової філософії / О. З. Панкевич // Право і грома-

* Прикметно, що згідно з конституційно-проектними пропозиціями Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України видається доцільним абзац перший ст. 22 Конституції України викласти у такій редакції: «Права та свободи людини та інших осіб мають бути справедливо збалансовані з інтересами суспільства» [23, с. 16].

дянське суспільство. – 2013. – № 3 (4). – С. 122–134 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lcsaw.knu.ua/2013-3.pdf>

4. Панкевич О. З. Комунітаризм як провідна течія політико-правової думки сьогодення / О. З. Панкевич // Трансформація ціннісних орієнтацій професійного становлення світогляду працівників ОВС України в сучасному полікультурному суспільстві: збірник матеріалів круглого столу (30 травня 2014 року). – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. – С. 216–220.

5. Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский союз, США, Япония, Индия: учеб. пособие / сост. В. В. Маклаков. – 5-е изд. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 608 с.

6. Міл Дж. С. Про свободу: есе / Джон Стюарт Міл; пер. з англ. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 463 с.

7. Панкевич О. З. Лібералізм як основа європейської політико-правової філософії сучасності (до постановки питання) / О. З. Панкевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична; гол. ред. В. В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 2. – С. 449–459.

8. Нерсесянц В. С. Философия права: учебник для вузов / В. С. Нерсесянц. – М.: НОРМА, 2003. – 652 с.

9. Лапаева В. В. Критерии ограничения прав человека с позиций либертарной концепции правопонимания / В. В. Лапаева // Журнал российского права. – 2006. – № 4. – С. 103–115.

10. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015

11. Львівські пропозиції з удосконалення конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні // Юридичний вісник України. Судова практика. – 2015. – 22–28 серпня. – № 33. – С. 1–16.

12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042

13. Мирзаханян Э. С. Дискуссия о проблеме рационального обоснования социальной справедливости в западной философии второй половины XX – начала XXI века: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. филос. наук: спец. 09.00.03 / Э. С. Мирзаханян. – Тверь, 2008. – 18 с.

14. Красноголов Ю. О. Теоретичні засади та політичні стратегії комунітаризму крізь призму комунітарної критики лібералізму / Ю. О. Красноголов // Наукові записки Києво-Могилянської Академії. – Політичні науки. – 2008. – Т. 82. – С. 28–34.

15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043

16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004?nreg=995_004&find=1&text=%EC%E5%E6&x=7&y=6#w113

17. Добрянський С. Роль Хартії основних прав Європейського Союзу в юридичному гарантуванні прав і свобод людини / С. Добрянський // Право України. – 2015. – № 10. – С. 67–78.

18. Хартия основных прав Европейского Союза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524

19. Рабінович П. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти): монографія / П. М. Рабінович, І. М. Панкевич. – Львів: Астрон, 2001. – 108 с.

20. Эбзеев Б. С. Человек, народ, государство в конституционном строе Российской Федерации: монография / Б. С. Эбзеев. – М.: Проспект, 2013. – 656 с.

21. Подмарев А. А. Вопросы ограничения прав и свобод человека и гражданина в современной конституции / А. А. Подмарев // Вестник Саратовской юридической академии. – 2014. – № 4. – С. 144–145.

22. Конституция Республики Сан-Марино. Декларация прав граждан и основных принципов государственного устройства Сан-Марино от 8 июля 1974 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakony.com.ua/konstituciji-derzhav-svitu/332623-san-marino>

23. Про внесення змін до Конституції України (щодо прав, свобод і обов'язків): Проект Закону України // Право України. – 2015. – № 10. – С. 14–25.

Панкевич О. З. Философско-правовые основания ограничения прав человека в международно-правовых и конституционных актах

Рассмотрено ограничение основных прав как основную категорию конституционно-правового статуса личности. Подчеркивается, что установление четких критериев ограничения таких прав на международно-правовом и конституционном уровнях является гарантией от действий государства по произвольному уменьшению объема правореализации.

Отмечено, что имеющаяся бинарность правоограничивающих оснований в статьях международно-правовых актов и большинства современных конституций является признаком воплощения в юридическую практику идей либерального коммуитаризма.

Ключевые слова: ограничение прав человека, правоограничивающие основания, либерализм, коммуитаризм, либеральный коммуитаризм.

Pankevych O. Z. Philosophic and legal grounds of human rights limitations in international and constitutional acts

The article examines philosophical and legal grounds to restrict human rights and freedoms in the constitutional and international legal acts. In particular, from this standpoint the subject of analysis encompasses the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The solution of any complicated legal issue has a particular philosophical basis (sometimes not even perceived by legal subjects). The broad issue of human rights is no exception (and, thus, restrictions of rights which are an integral and crucial part of human rights). Therefore, solution options are determined by the commitment to a particular philosophical position.

Thus, one of the most important, defining dichotomies for modern Western political and legal philosophy, in our opinion, is the dichotomy of «liberalism – communitarianism», the basis for a true understanding of which is the opposition between an individual and the society.

Hence, the restriction of fundamental rights is a basic category of constitutional and legal status of a person. Based on the fact that absolutely «unlimited» human rights cannot exist, we consider that establishing clear and understandable criteria limiting those rights at the highest (international legal and constitutional) level is an important safeguard against possible actions of the state and its individual bodies on arbitrary reduction of law implementation.

Available limiting binary grounds (1) protection of individual human rights and freedoms; 2) protection of public (social and state) interests in articles of international instruments and most modern constitutions are the sign of the embodiment in legal practice ideas of liberal communitarianism as a result of the synthesis of liberal and communitarian postulates.

Key words: *human rights limitation, limiting grounds, liberalism, communitarianism, liberal communitarianism.*

Стаття надійшла 10 лютого 2016 р.

УДК 340.12

Е. Б. Подоляк-Богачек

ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПРИЧИННО-ДЕТЕРМІНАЦІЙНОЇ СУБСТРУКТУРИ КОРУПЦІОГЕННИХ ФАКТОРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО АПАРАТУ УКРАЇНИ

Викладено узагальнення щодо соціально-правової оцінки факторів корупції, що є характерними для сучасного етапу вітчизняних процесів права державотворення в парадигмі політико-правової дійсності. Розглянуто питання формування ефективної антикорупційної системи через призму розвитку теоретико-емпіричної основи правової науки. Визначено ключові методи нівеляції причин корупціогенезу, які призводять до формування проявів цього явища у національному апараті публічного управління.

Ключові слова: *корупція, причини, протидія, соціально-правовий аспект, профілактика.*

Постановка проблеми. Послугуючись положеннями доктрини теорії права та деліктології, ідентифікація сутності феномену та механізму запобігання правопорушенням, незалежно від галузевої